

DOUĂ DOCUMENTE DIN PERIOADA SOSIRII LUI EUGENIU COȘERIU LA MONTEVIDEO¹

CRISTINA BLEORȚU*, CRISTINEL MUNTEANU**
(traducere și editare)

Textul, sub semnătura lui Eugenio Coseriu, purtând titlul *Două documente din perioada sosirii la Montevideo*, a fost publicat în „Studii și cercetări științifice – Seria Filologie”, Universitatea „Vasile Alecsandri”, Bacău, t. 38, 2017 [volum omagial Stelian Dumitrăcel], p. 31–49; față de original, au fost făcute unele modificări grafice și unele adaosuri.

Notă preliminară

1. După cum precizează Johannes Kabatek într-o notiță introductivă, cele două documente avându-l ca autor pe Eugenio Coseriu (sau Eugeniu Coșeriu) au fost scoase la lumină de Adolfo Elizaincín, care le-a prezentat în august 2008, în cadrul unui colocviu special, *Eugenio Coseriu, memoria e actualidad*, organizat la Montevideo (de universitarii brazilieni Inês Erthal și Paulo Soethe) ca parte a unei manifestări științifice mai ample (XV Congreso de la Asociación de Lingüística y Filología de América Latina). Originalele au fost încredințate *Arhivei Coșeriu* din Tübingen, unde au fost transcrise (după normele ortografice ale limbii spaniole actuale) și publicate de profesorul Kabatek în primul număr (din 2009) al revistei „Energieia”, care justifică un asemenea gest recuperator în felul următor: „Motivul publicării acestor documente în « Energieia » rezidă nu atât în temele concrete tratate, deja inactuale în concretul lor (deși unele [sunt] de o actualitate surprinzătoare în general), ci mai degrabă în valoarea lor ca documente istorice și în faptul că reprezintă o mostră a enormei forțe și a

¹ Sub titlul *Dos documentos coserianos de la época de su llegada a Montevideo*, aceste documente au fost publicate de Johannes Kabatek în revista „Energieia” (anul I, nr. 1, 2009, p. 129–145). Ele sunt disponibile online la adresa: <http://www.romling.uni-tuebingen.de/energeia/zeitschrift/2009/dos-documentos-coserianos.html>. Prezenta traducere din limba spaniolă a fost efectuată de editori, Cristina Bleorțu și Cristinel Munteanu.

* Universitatea din Zürich, Elveția.

** Universitatea „Danubius” din Galați, România.

inițiativei cu care Eugenio Coseriu sosește în Uruguay în anul 1950, rupând cu tradițiile și revoluționând complet situația din Facultatea de Științe Umaniste. Și ceea ce-i mai surprinzător este că, privind spre trecut, putem afirma că mare parte din planul ambițios prezentat în *Documentul nr. 68* s-a îndeplinit în anii 1950 și a transformat Montevideo cu școala sa de lingvistică într-unul dintre principalele centre lingvistice ale lumii².

2. Într-adevăr, veritabilul „plan managerial” pe care Eugeniu Coșeriu (1921–2002) îl propunea (la numai 29 de ani!), pentru reorganizarea Facultății de Științe Umaniste din Montevideo, este și astăzi impresionant. Privind înapoi spre această primă etapă prodigioasă a activității sale științifice și didactice, însuși Coșeriu a făcut, cu diverse ocazii, treceri în revistă și evaluări ale rezultatelor sale și ale colegilor săi din Uruguay³. Demn de subliniat mi se pare acest amănunt: pe vremea când era un necunoscut în lingvistica mondială, Republica Uruguay (la a cărei cetățenie nu va renunța niciodată) l-a primit ca profesor la Universitatea din Montevideo, deși tânărul Coșeriu nu reprezenta atunci decât „o sumă de posibilități” (se putea dezvolta sau nu). Cum o spune chiar el: „Pe această bază (și nu din punctul meu de vedere – eu eram sigur de mine, se înțelege –, ci din punctul de vedere a ceea ce puteam oferi obiectiv), această țară mi-a acordat încredere”⁴.

3. La 15 ani de la dispariția acestui extraordinar savant, traducerea și publicarea în românește a acestor două documente „de tinerețe” constituie, în intenția noastră, nu doar o acțiune recuperatoare, ci și un normal gest *in memoriam* (Cr.M.).

DOCUMENTUL NR. 68: „CÂTEVA IDEI REFERITOARE LA DEPARTAMENTUL DE LINGVISTICĂ...” [1950]

„Departamentul de lingvistică

Domnule Decan,

Prin prezenta, îmi permit să vă transmit câteva idei referitoare la Departamentul de Lingvistică al Institutului de Filologie, care v-ar putea servi eventual – dacă Dvs. le considerați oportune – ca bază de discuție pentru organizarea acestuia. După cum am putut înțelege, ar exista ideea de a dedica

² J. Kabatek, „Dos documentos coserianos...”, p. 128.

³ Vezi, în special, amplul său articol „General Perspectives”, publicat în R. Lado, N.A. McQuown, S. Saporta (Eds.), „Current Trends in Linguistics”, IV, *Ibero-American and Caribbean Linguistics*, The Hague, p. 5–62, reluat, în limba spaniolă, sub titlul „Panorama de la lingüística iberoamericana (1940–1965)”, în Eugenio Coseriu, *Tradición y novedad en la ciencia del lenguaje. Estudios de historia de la lingüística*, Madrid, Editorial Gredos, 1977, p. 264–364. De asemenea, vezi cap. 3, „Uruguay”, din cartea-interviu Johannes Kabatek, Adolfo Murguía, „«Die Sachen sagen, wie sie sind...». Eugenio Coseriu im Gespräch”, Tübingen, Gunter Narr Verlag, 1997, p. 83–104.

⁴ Vezi „Ființă și limbaj”, interviu cu E. Coșeriu realizat de Lucian Lazăr, în „Echinox”, nr. 10–11–12, 1996, p. 5–6.

acest Departament, în totalitate sau în mare parte, studiului limbii latine sau limbii grecești, precum și specializării în aceste materii și cercetării lor, adică să fie transformat într-un Institut de Litere Clasice. Această posibilă orientare mi se pare inoportună pentru un institut de lingvistică sudamerican, nu doar pentru că «Departament de Lingvistică» nu este totuna, în mod absolut, cu «Departament de Litere clasice», ci și [pentru că trebuie luate] în considerație actualele condiții de investigație lingvistică din Uruguay. Eu cred că ar corespunde mai bine spiritului și finalităților Institutului un Departament de lingvistică generală orientat în special asupra studiilor spaniole, hispano-americe și uruguayane. Într-adevăr, în acest domeniu există încă multe de făcut. Lipsește încă o stilistică spaniolă cum este cea a lui Bally pentru franceză. Lipsește o gramatică istorică spaniolă, cum este cea a lui Nyrop tot pentru franceză: adică, mai amplă și mai modernă decât unica pe care o avem până acum, cea a lui Menéndez Pidal, încă foarte prețioasă și foarte utilă, dar deja întru câtva învechită în concepția și abordarea teoretică de tip neogramatic. Lipsesc studii fundamentale despre relațiile dintre limba și cultura din Spania și din țările în care se vorbește spaniola. Lipsește un studiu lingvistic asupra scriitorilor spanioli care să ajungă cel puțin la nivelul și amplitudinea studiilor aceluiași Menéndez Pidal despre limba lui Columb și despre stilul Sfintei Teresa. Lipsește un atlas lingvistic uruguayan. Lipsește o gramatică structurală și funcțională a spaniolei. Lipsește o gramatică a greșelilor, cum este cea a lui Frei pentru franceză sau cea a lui Iordan pentru română. Lipsește o fonologie spaniolă și a dialectului din Río de la Plata. Lipsesc studii lingvistice și de stilistică lingvistică despre scriitorii uruguayeni. Știm prea puțin despre dialectologia hispano-americană (s-au realizat studii în acest domeniu în Chile și în Argentina, dar aproape nimic în Uruguay). Lipsesc studii despre argoul din Montevideo și despre limbajul popular uruguayan. Lipsesc în general studii despre fonetica, gramatica și stilistica uruguayană. Studiul limbilor indigene din America a fost făcut până acum aproape exclusiv de către «amatori», fără metodă științifică. Știm prea puțin despre adevărata structură a limbii guarani, în ciuda gramaticilor teoretico-practice care s-au publicat până acum despre această limbă, și nu știm aproape nimic despre limba charrua și despre alte populații vechi ale acestei Republici. Toate aceste studii sunt fundamentale și esențiale: pentru că până acum nu s-au făcut, pentru că pot oferi în puțin timp rezultate satisfăcătoare și pot constitui o contribuție originală uruguayană la știința internațională și pentru că sunt cele care interesează cel mai mult în această țară. În aceste condiții, mi se pare mai puțin indicat [ca activitatea Departamentului] să fie dedicată, în primul rând, studiului specializat al limbii grecești și al celei latine. Într-adevăr, care ar fi contribuția noastră originală la lingvistica și la filologia clasică, domenii deja atât de profund și de amplu studiate în Germania, în Franța, în Anglia, în Italia? Și de câți ani ar fi nevoie pentru a se putea atinge amplitudinea specializării europene și să se contribuie

cu ceva original la aceste discipline? În plus, ce lucrare practică, imediat utilă pentru țară, ar putea dezvolta specialiștii în greacă și latină? În schimb, se poate în scurt timp să se contribuie cu lucrări originale și utile în domeniile menționate mai sus. Nu lipsesc elementele capabile de a le duce la bun sfârșit sau de fi pregătite în acest scop: lipsește doar metoda științifică a cercetării și direcția cu adevărat științifică a investigației înseși.

De aceea mi se pare mai puțin oportun să creezi seminarii clasice și să aprofundezi sanscrita, arheologia și religiile antice din regiunea mediteraneană, când, din punct de vedere științific, nu știm practic nimic despre vorbirea din Maldonado, de pildă, sau despre limba din Rodó. În plus, studiile la care mă refer ar fi extrem de utile, în calitatea lor de contribuții și materiale, pentru lingvistica generală. La această disciplină de interes fundamental pentru cunoașterea omului, greaca și latina, precum și sanscrita au dat aproape tot ce puteau oferi, în timp ce limbile vii din America, spaniola americană, limbile indigene din aceste țări nu au dat practic nimic din multul pe care îl pot oferi.

Pentru a sublinia interesul enorm al acestor studii, îmi permit să semnalez că în Asociația noastră lingvistică din Milano considerăm drept un punct important, în programul pe care vrem să îl îndeplinim, studiul limbilor indigene americane, și am făcut, de pildă, studii despre limba quechua; cum și tendința actuală în lingvistică este tocmai aceea de a completa tabloul limbilor cunoscute în mod științific cu studiul limbilor încă necercetate și de a studia cât mai profund și mai amănunțit limbile vii, pentru a deduce din ele norme și învățăminte pentru lingvistica generală și istorică, acest lucru trebuie surprins în actul dezvoltării limbilor, pentru înțelegerea evoluției lingvistice.

Excurs 1. Despre această asociație lingvistică pot fi aflate mai multe informații în vol. Johannes Kabatek și Adolfo Murguía, A spune lucrurile așa cum sunt, traducere de Adrian Turculeț și Cristina Bleorțu, Iași, Demiurg, 2017, p. 59.

Există o idee a vechii științe a limbajului, aceea de a considera lingvistica drept știința antichităților și studiul îndeosebi al limbilor clasice, cum este și aceea de a considera gramatica spaniolă ca introducere la gramaticile latină și greacă. Această idee provine dintr-o veche prejudecată a lingvisticii empirice și din greșeala schleicheriană de a considera anumite limbi ca modele «perfecte», iar evoluția lor drept decadență. Astăzi este socotită ca științifică tocmai poziția contrară: adică aceea de a considera latina ca o eventuală introducere în spaniolă (și niciodată greaca, cu care spaniola nu are relații directe de înrudire), deci istoria merge de la latină la spaniolă, și nu invers, iar istoria este dezvoltare și progres, și nu decadență. Aceasta din punct de vedere istoric; în timp ce din punct de vedere structural și funcțional, este vorba despre studii complet diferite.

De aceea, conform studiilor lui Schuchardt, Ascoli, Gilliéron, Bartoli, Bally, Vossler, Spitzer, Jespersen, limbile vii sunt considerate o problemă principală și fundamentală a lingvisticii, și nu o problemă secundară și auxiliară în raport cu limbile

clasice. Este adevărat că lingvistica s-a născut în mod special ca lingvistică clasică, dar deja au trecut mulți ani de când ea a depășit perioada copilăriei și a tinereții.

Stând astfel lucrurile, mi se pare nu doar oportun, ci și indispensabil ca Departamentul de Lingvistică să fie înțeles ca Departament de Lingvistică generală, orientat în special înspre studiile spaniole, hispano-americane și uruguayane: lingvistica generală este necesară pentru abordare și pentru metoda de investigare, iar studiile spaniole, hispano-americane și uruguayane sunt cele mai indicate și mai urgente în momentul actual.

În plus, lingvistica generală fiind, totuși, o știință independentă și orientată, în cazul nostru, înspre studiile mai sus menționate, cuprinde și nu exclude lingvistica clasică și celelalte studii lingvistice deja existente sau cele care s-ar putea crea în cadrul Facultății și al Institutului; în timp ce o știință specială precum lingvistica clasică nu cuprinde lingvistica generală și studiile spaniole și hispano-americane. Oricum, un Departament special de Litere clasice ar putea constitui în viitor o a cincea secție a Institutului de Filologie, dar nu poate înlocui Departamentul de Lingvistică. Subsemnatul este și latinist, și de formație nu doar modernă, ci și clasică, dar aceasta nu îl împiedică să fie realist și obiectiv.

În acest sens, mi se pare oportun să iau în considerație ceea ce s-a făcut în alte institute similare din America. Neîndoind, cel mai bun institut de filologie din America de Sud este cel de la Universitatea din Buenos Aires, care a fost timp de mulți ani condus de cel mai mare lingvist hispano-american, Dr. Amado Alonso, în prezent profesor în Statele Unite. Totuși: care sunt publicațiile acestui institut? «*Revista de Filología hispánica*» și colecțiile *Dialectología hispanoamericana* și *Estudios estilísticos*. Și operele principale ale aceluiași prof. Alonso sunt: *Poesía y estilo de Pablo Neruda*, *Problemas de dialectología hispanoamericana*, *El problema de la lengua en América*; *Castellano, español, idioma nacional* etc.; toate fiind opere despre spaniolă și despre lingvistica și filologia hispano-americană.

În ceea ce privește Statele Unite, una dintre principalele contribuții ale acestei țări aduse lingvisticii, cea mai prețioasă, indubitabil, o constituie gramaticile limbilor indigene din America de Nord, publicate de Columbia University, și care sunt tocmai teze de licență și lucrări ale absolvenților de lingvistică. Astfel, una dintre operele nord-americane cel mai frecvent citate și universal folosite (în afară de operele de lingvistică generală, precum cea a lui Bloomfield și cea a lui Sapir) este tocmai opera lui F. Boas despre limbile indigene din America.

Toate aceste considerații confirmă oportunitatea de a da Departamentului de Lingvistică orientarea pe care îmi permit să o susțin. Fără îndoială, cred că, în condițiile actuale, studenții care urmează lingvistica, viitorii angajați ai Institutului, viitorii cercetători și profesori de lingvistică naționali de care Uruguay are nevoie și pe care institutul trebuie să-i formeze, sunt datori, în primul rând, să aprofundeze lingvistica generală modernă și să aplice metodele acesteia în studierea științifică a

materialului enorm pe care, în parte, îl cunosc empiric, care este la dispoziția lor imediată și care așteaptă munca lor.

Dându-i o atare orientare Departamentului, acesta nu doar că ar putea în scurt timp să își înceapă activitatea, ci va fi nevoit să o înceapă cât mai curând posibil, pentru a se pregăti pentru anul următor, având în vedere munca ce urmează să fie efectuată, preliminariile, elementele și instrumentele de cercetare.

Munca Institutului. După părerea mea, Institutul nu se poate limita la a fi un birou particular al unor profesori și experți, care, plătiți de Universitate, se dedică exclusiv cercetării superioare, profitând de știință în general și de prestigiul lor personal, dar fără niciun avantaj pentru predarea în Facultate, pentru amplificarea corpului de colaboratori și pentru pregătirea de noi elemente capabile să se dedice cercetării. Aceasta, în primul rând, pentru că numărul de experți care se pot dedica cercetării este foarte redus și este nevoie a-l spori, folosind energiile tinere care izvorăsc în Facultate, și pentru că munca practică a Institutului trebuie să fie un complement indispensabil al predării *ex cathedra*, oferită la cursuri. De aceea, Institutul trebuie să își propună ambele scopuri, pentru moment inseparabile. Institutele sunt în facultățile umaniste ceea ce sunt laboratoarele în facultățile de inginerie sau de medicină, unde profesorii efectuează investigațiile lor superioare, dar unde, în același timp, se formează asistenții și colaboratorii – viitorii profesori –, iar studenții învață în mod practic metoda și tehnica de cercetare. Activitățile specifice ale Departamentului ar trebui să fie, prin urmare:

1. Pregătirea instrumentelor și a materialelor indispensabile pentru cercetare.
2. Pregătirea viitorilor colaboratori și asistenți ai Departamentului însuși.
3. Organizarea lucrărilor practice individuale și colective despre problemele lingvistice cele mai urgente și mai indicate pentru Uruguay la acel moment.
4. Publicarea celor mai bune lucrări realizate de profesori, cu sau fără colaborarea studenților și a asistenților, și, de asemenea, a celor mai bune lucrări ale studenților care demonstrează aptitudini speciale pentru cercetare.
5. Organizarea anchetelor în orașele și satele uruguayane și promovarea studierii textelor, în vederea compilării de studii fonetice, semantice, gramaticale, dialectale etc. despre vorbirea din Uruguay, despre dialectul din Río de la Plata și despre spaniola din America în general.
6. Punerea încă de pe acum a bazelor pentru alcătuirea unei fonologii a limbii spaniole și a dialectului din Río de la Plata, a unei dialectologii uruguayane, a unui atlas lingvistic uruguayan, a unei gramatici a greșelilor, a unei lexicografii speciale uruguayane etc.
7. Promovarea studiilor limbilor indigene din America, prin exegeza critică a gramaticilor deja existente și întocmirea unor noi gramatici științifice.
8. Promovarea, dezbateră și publicarea lucrărilor lingvistice și stilistice despre cei mai mari scriitori hispano-americani și în special uruguayeni.
9. Publicarea edițiilor critice ale aceluiași scriitori.

10. Publicarea textelor bilingve pentru studiul limbilor clasice și moderne, așa cum se face în Franța, Germania și Anglia.

11. Publicarea traducerilor principalelor opere lingvistice relaționate cu metodologia și teoria glotologică generală (cum a procedat Amado Alonso în Buenos Aires, publicând «Curso de lingüística general» al lui Saussure, «El lenguaje y la vida» a lui Bally și «Filosofía del lenguaje» a lui Vossler).

12. Publicarea crestomațiilor lingvistice și a colecțiilor de texte cu comentarii (latinești, grecești, romanice, vechi spaniole etc. Un model al acestor texte îl pot constitui cele pe care le publică Institutul de Filologie Romanică din Roma).

13. Publicarea textelor dialectale comentate.

14. Publicarea manualelor de introducere și de sinteză lingvistică, originale sau traduse de profesori, studenți și asistenți (între lucrările care s-ar putea traduce: *Die Haupttypen des Sprachbaus* de Finck, *Die Sprachstämme der Erde* de Kieckers, *Fonetica generale* de Battisti, *Introduzione alla linguistica indoeuropea* de Pisani, *Introduzione allo studio delle lingue germaniche* de același, *Romanische Sprachwissenschaft* de Zauner, *Germanische Sprachwissenschaft* de Loewe, *Geschichte der lateinischen Sprache* de Stolz și Debrunner, *Aperçu d'une histoire de la langue grecque* de Meillet, *La linguistique* de Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique* de același etc., etc.).

15. Discutarea și publicarea cursurilor lingvistice monografice ale profesorilor Facultății.

16. Organizarea dezbaterilor pe teme lingvistice.

17. Organizarea conferințelor lingvistice ale profesorilor uruguayeni și străini.

18. Organizarea acordurilor lingvistice uruguayene și hispano-americane.

19. Publicarea textelor gramaticale pentru învățământul universitar și gimnazial.

20. Publicarea unei reviste trimestriale, semestriale sau anuale de lingvistică.

21. Organizarea unui centru sau a unei asociații de studii lingvistice, format(ă) din profesori, studenți, asistenți și inclusiv persoane din afara Facultății, care sunt interesate de aceste studii.

22. Organizarea de sesiuni periodice pentru lectura și dezbaterile critice a lucrărilor prezentate pentru publicare în revista Departamentului.

23. Manifestarea disponibilității de a oferi oricând studenților și cercetătorilor toată informația bibliografică și metodologică.

24. Colaborarea cu Departamentul de Folclor pentru studierea lingvistică a textelor culese de acesta.

25. Colaborarea cu Departamentele de Literatură spaniolă și Literatură ibero-americană pentru studierea aspectului lingvistic al textelor literare spaniole și ibero-americane. Toate acestea, desigur, doar treptat și cu aprecierea realistă a posibilităților Institutului și a necesităților imediate ale predării.

Lecțiile Institutului

Cursurile pur expozitive, ex cathedra, sunt neîndoiește insuficiente pentru o adevărată specializare și pentru selecția elementelor capabile de cercetare.

Într-adevăr, la cursurile expozitive, studenții învață în mod teoretic o materie, sau o secțiune monografică a unei materii, dar nu și practica cercetării în sine: învață concluziile, sintezele la care a ajuns profesorul, dar nu și metoda cu care a ajuns la acestea. În plus, selecția studenților nu se poate face sub nicio formă la aceste cursuri, cum nu se poate face pe parcursul examenelor, unde se verifică doar dacă studenții știu ceea ce a expus profesorul și ceea ce au trebuit să învețe pe cont propriu, dar nu și dacă știu sau nu să cerceteze.

Din acest motiv, este nevoie de seminare și de cursuri ale institutului unde profesorul să se găsească într-un contact mai direct și mai intim cu studenții. La aceste cursuri, profesorul nu ar expune concluziile, nu ar prezenta o lucrare deja făcută, ci ar dezvolta lucrarea sub ochii studenților și cu colaborarea lor, discutând cu ei și indicându-le dificultățile, metoda și tehnica de lucru. La aceste cursuri – care nu s-ar confunda cu activitatea specifică a Institutului, dar care ar fi foarte strâns relaționate cu ea – studenții ar învăța să utilizeze cărțile, să caute indicații bibliografice, să studieze în mod practic textele, să efectueze muncă de arhivă, să întocmească fișiere etc.

Le numesc cursuri «ale institutului» pentru că ar trebui să se efectueze în sălile Institutului, unde atât profesorul, cât și studenții ar avea la dispoziția lor instrumentele de lucru, cărțile, revistele etc.

În cadrul acelorași lecții, profesorul ar propune studenților teme pe care să le dezvolte în lucrări scrise, care s-ar citi mai târziu și s-ar discuta în mod critic la aceleași cursuri, nu doar de către profesor, ci și de către studenți. Aceste lucrări, distribuite de către profesor în funcție de capacitatea și pregătirea elevilor, ar putea merge de la simplele rezumate și recenzii, la compararea a două sau mai multe texte, la expunerea critică a ideilor unui autor, la cercetarea personală de teme deja studiate sau încă neinvestigate. La cursurile din Institut, studenții ar învăța astfel, într-adevăr, la modul practic, metoda și tehnica de cercetare, grație dificultăților pe care le-ar întâmpina în dezvoltarea propriilor lucrări și datorită discutării critice a acestora. Cele mai bune dintre aceste lucrări s-ar publica în «Cuadernos de estudiantes» [«Caietele studenților»] și, în cazuri excepționale – pe care nu le putem exclude, ci, dimpotrivă, trebuie să le și dorim –, și în revista Institutului sau în aceeași revistă a Facultății. În felul acesta, studenții ar putea începe eventuala lor carieră științifică încă din anii de universitate și, pe de altă parte, profesorul ar putea trece la pregătirea și selecția elementelor apte pentru cercetarea superioară și pentru activitățile specifice ale Institutului: viitorii săi asistenți, colaboratorii și urmașii în predare.

Astfel, cel puțin, sunt concepute cursurile institutului sau ale seminarului din Institutele europene pe care le cunosc eu. Și cred că nu trebuie să ne îndepărtăm de o modalitate care și-a demonstrat utilitatea într-un mod magnific.

Cu speranța că aceste idei pot servi măcar ca sugestii și premise pentru discuția comisiilor competente, vă salut foarte atent pe Dvs.

(Semnat) Eugenio Coseriu”

Excurs 2. Johannes Kabatek a remarcat faptul că data adăugată, între paranteze, 1949, la finalul documentului, pare imposibilă pentru cei care cunosc biografia lui Coșeriu. De aceea, Kabatek apreciază că este vorba, mai curând, de anul 1950, anul în care Coșeriu a ajuns la Montevideo.

„CÂTEVA PRELIMINARII PENTRU O DISCUȚIE CONCRETĂ [1950]

Din păcate, la a doua reuniune s-a revenit la discutarea unor puncte care puteau fi socotite ca fiind deja stabilite după prima reuniune și la exprimarea unor opinii pe care le consideram în mod dialectic eliminate: evident, există tendința de a nu schimba nimic, de a lăsa lucrurile așa cum sunt, și asta nu pentru că actualul plan de studii ar fi perfect sau bun – nimeni nu ar putea afirma așa ceva –, ci din motive pe care eu – cel puțin – nu reușesc să le înțeleg. Dvs. ar trebui să mă iertați dacă eu, invitat de domnul Decan să particip la aceste reuniuni, mi-am luat în serios sarcina de a studia reforma planului de studii și mi-am permis, prin urmare, bazându-mă pe experiența mea de profesor într-o universitate europeană și pe observarea mediului uruguyan, să exprim idei contrarii multora dintre cele care s-au exprimat aici la ultima reuniune.

1. Insist repetând ideea mea fundamentală, și anume că, pentru a stabili un plan de studii rațional și realist, trebuie avute în vedere, în primul rând, finalitățile studiului în această facultate și, în al doilea rând, condițiile reale (studenți, profesori, posibilități financiare) care ni se oferă. Care sunt finalitățile studiului într-o Facultate de Științe Umaniste? Acelea ale studiului în general, adică specializarea și cercetarea. Specializarea impune în mod necesar diferențierea licențelor, deoarece domeniul Literelor este foarte vast: este foarte dificil, dacă nu imposibil, să crezi licențiați care să fie specializați în Litere clasice și, în același timp, în Litere moderne, în studii lingvistice și, în același timp, literare. Să discutăm, deci, în mod concret: au fost propuse trei licențe. Sunt posibile cele trei licențe în actualele condiții? Sau nu? Orișicum, trebuie să amintim că planul pe care îl vom discuta aici nu va fi definitiv: va constitui doar o serie de sugestii pentru comisia responsabilă de reformarea planului de studii. Și nici nu va fi definitiv planul pe care îl va stabili comisia: în actualele condiții nu putem avea ambiția de a stabili un plan definitiv. Vom stabili, deci, un plan provizoriu, dar mai bun decât cel actual și care să conțină premisele planului definitiv, adică să fie ușor reformabil ulterior. S-ar putea,

drept urmare, să se proiecteze două licențe efective și una eventuală, delimitată de acum, deși nu definitivă.

Cercetarea impune împărțirea cursurilor în cele teoretice și cele practice (seminarii sau cursuri ale institutului), precum și limitarea disciplinelor la materiile absolut indispensabile, esențiale pentru fiecare program de licență proiectat. Nu vom include în plan prea multe materii obligatorii și nici materii prea generale. Unde se învață materiile introductive și toate materiile speciale despre care s-a vorbit aici data trecută? În nicio parte a lumii, din câte știu. Multe dintre materiile speciale și generale se învață în universitățile europene la disciplinele fundamentale, în mod practic, la seminarii și, treptat, printr-o muncă supravegheată continuu de profesor. Să luăm, de pildă, cazul Italiei: în Italia materiile obligatorii pentru a absolvi Literele sunt 17, dintre care trei sunt bianuale. Acest număr poate părea insuficient pentru o veritabilă specializare. Într-adevăr, eu însumi, vrând să mă specializez cu adevărat în lingvistica generală, romanică și slavă, am parcurs nu 17 materii, ci 38, după cum se poate observa din documentele oferite acestui secretariat. Totuși, trebuie să ținem seama de faptul că materiile considerate indispensabile pentru un licențiat în Italia, adică pentru o persoană care posedă tehnica investigației și fundamentele investigației înseși, sunt doar 17 și că multe dintre materiile care au fost propuse aici nu se predau nici la Facultatea de Litere din Roma, al cărei plan conține vreo șaiszeci de materii. Eu, după cum am spus, am făcut mult mai mult decât ceea ce este strict indispensabil, dar mărturisesc că niciodată nu am făcut unele dintre materiile care au fost sugerate aici drept indispensabile.

Facultatea, într-adevăr, nu poate oferi studenților o cultură generală, dacă nu o au deja, nu se poate transforma într-un ateneu liber, într-o specie de liceu superior, sporind indefinit numărul de materii obligatorii. Din acest motiv, multe materii nu vor apărea în planul de studii, ceea ce, firește, nu înseamnă că profesorii ar trebui să le ignore la cursurile lor sau în listele de opere a căror lectură o vor recomanda și o vor cere studenților. Am aici câteva din aceste materii: Istoria religiilor, Istoria creștinismului, Mitologia, Logica, Filosofia, Literatura ebraică sau Exegeza biblică, Cultura asiro-babiloneană, Limba și literatura arabă etc. – toate materii foarte importante, dar care nu se pot preda deocamdată.

Istoria religiilor, de pildă, poate părea fundamentală, întrucât atitudinea teologică este o atitudine primordială a omului. Totuși, nu este o materie indispensabilă pentru licența în litere: de vreme ce există referințe religioase la orice materie, profesorul va putea preda fără să recurgă la un studiu specializat. La fel cu Istoria creștinismului: toată cultura occidentală începând cu clasicismul și cu Sfântul Toma [D'Aquino] este o cultură creștină, dar creștinismul este doar rațiunea fundamentală a acestei culturi și nu se confundă cu cultura însăși. De aceea, deocamdată și într-un plan minimal de studii, putem să renunțăm la studierea creștinismului ca fenomen pur religios și autonom. Și Mitologia poate apărea ca fiind foarte importantă: toată literatura spaniolă, de

pildă, este plină de referințe mitologice. Dar nu mi se pare indispensabil un studiu specializat al acestei materii, întrucât și ea aparține culturii generale. Trimiterile necesare le va face profesorul respectiv pe parcursul cursului său. Astfel, de exemplu, găsind în *El condenado por desconfiado* de Tirso de Molina numele *Amalton*, profesorul de spaniolă va spune că e capra mitologică [cf. v.gr. *Amaltheia*] care l-a hrănit pe Jupiter, fără să precizeze pentru aceasta studii specializate și fără să le ceară așa ceva nici studenților. Dacă în *La Gatomaquia* de Lope de Vega se găsește un verb *piramizar*, profesorul le va explica că este vorba de un verb creat de Lope însuși cu aluzie la legenda lui Píramo și Tisbe. Dacă în *Soledad primera* a lui Góngora se vorbește despre «mincinosul hoț al Europei», profesorul va explica că este vorba de Jupiter și le va aminti studenților legenda mitologică etc.

Logica este o știință fundamentală și este fundamentală inclusiv logica de tip clasic, aristotelică. Într-adevăr, în pofida reformelor lui Leibniz și ale lui Hegel, a criticilor lui John Stuart Mill și ale matematicienilor, precum Frege sau Russell, în ciuda constituirii unei noi logici, toată metodologia noastră este încă bazată, cel puțin în mare parte, pe logica aristotelică. Totuși, eu nu cer să se predea Logică în Secția de Litere: logica nu poate lipsi din cultura generală a învățacelului și, atunci când e vorba de chestiuni foarte speciale, se va putea recurge la profesorul de logică de la Secția de Filosofie; și la fel se va face și pentru Filosofie în general. Literatura ebraică este foarte importantă, întrucât nu se poate concepe o cultură generală fără cunoașterea *Bibliei*, dar putem noi oare să le cerem să studieze exegeze biblice studenților care vor să se ocupe de latină sau de spaniolă? În plus, dacă se aprofundează un pic lucrurile, se va vedea că miturile biblice sunt, în mare parte, după cum o stabilesc știința și descoperirile contemporane, de origine asiro-babiloneană. Ar trebui, atunci, să ne ocupăm și de cultura asiro-babiloneană și să ne dedicăm descifrării textelor cuneiforme în același timp în care suntem obligați să studiem atât de multe lucruri ținând de domeniul spaniol, ibero-american și uruguayean?

Altă materie de o enormă importanță, în special într-o țară de limbă spaniolă: Limba și literatura arabă. Toți știu că arabii au reprezentat vehiculul care a adus în Europa cultura grecească, în mare parte, cel puțin până la Renaștere, și, de asemenea, cultura persană (într-adevăr, cei mai mari filosofi pe care îi numim «arabi» sunt perși). Dar pentru Spania și pentru țările de limbă spaniolă importanța arabilor este încă mult mai mare. Dominația arabă în Spania durează – dacă greșesc îi rog pe profesorii de istorie să mă corecteze – din 711 (bătălia de la Guadalete) până în 1492 (recucerirea Granadei), adică 781 de ani, aproape 8 secole: mai mult decât cea a Numanției cu primele invazii de suebi și vandali. Influența arabilor asupra culturii spaniole este, cum știu toți, enormă. În ceea ce privește materiile specializării mele, pot observa că ajunge să citești *El idioma español en sus primeros tiempos* de Menéndez Pidal ca să îți dai seama de enorma importanță pe care o au documentele arabe pentru

istoria limbii spaniole și că în filologia romanică există chiar și o teorie arabă a poeziei europene. Dar putem noi oare să facem la modul serios studii arabe? După mine, aceste studii atât de importante nu se fac nici măcar în toate universitățile spaniole: nu știu dacă informațiile mele sunt complete, dar eu cunosc un singur mare arabist spaniol, Asín Palacios. Ce facem atunci? Pe moment, ne împăcăm cu ideea ca profesorii respectivi să se informeze și să explice referințele arabe, la nevoie.

Același lucru s-ar putea spune despre multe alte materii. Este adevărat că spiritul este doar unul, dar toate activitățile umane și toate științele, de la matematică la medicină și științele tehnice, aparțin cumva spiritului și în nicio facultate nu se poate preda tot conținutul spiritului. Astăzi nu mai este posibil «omul universal» de felul lui Leon Baptista Alberti sau al lui Pico della Mirándola și chiar al lui Leibniz. În plus, pentru a vorbi din nou, în mod concret, am putea noi oare să facem toate studiile menționate mai sus în condițiile actuale? Avem profesorii necesari? Avem posibilitățile financiare? În mod evident, nu. Bine: atunci să ne adaptăm la condițiile concrete, la scopurile concrete ale studiului și la necesitățile concrete și imediate ale țării. Să nu vorbim despre utopii, despre marii clasici, despre marii specialiști în discipline clasice, întrucât nici licențiații nu se cuvine să fie astfel, nici noi, sincer, nu putem să îi facem așa. În orice caz, dacă este necesar să se predea mai mult, atunci să creștem numărul de cursuri, nu anii de studiu, căci acest lucru ar servi la înspăimântarea studenților și la reducerea încă și mai mult a numărului lor, care nu este prea însemnat.

Și să nu propunem să se predea la Facultate materii de gimnaziu și atât de elementare precum gramatica limbii castiliene. Gramatica aparține culturii generale a persoanelor culte și nu pot să cred că există într-adevăr studenți de Litere care să nu știe gramatică sau care nu au studiat gramatică. În realitate, vreau să vă reamintesc faptul că pentru a folosi bine o limbă nu este necesar să știi tot atâta gramatică pe cât știe cel care a studiat gramatică. Gramatica este un lucru care (asta nu trebuie să o spunem studenților, dar putem să o spunem între profesori) trebuie învățat pentru a-l uita, fiindcă limba nu este doar o chestiune de gramatică, ci și de gust, de simț estetic. Să nu spunem că studenții nu știu gramatică doar pentru că ignoră terminologia gramaticală, în timp ce folosesc bine limba. Să nu uităm că gramatica nu este limba, ci o schemă artificială care se impune limbii reale, vii, și care nu este un lucru care există dinainte, ci se face după limbă: nu Cervantes este cel care trebuie să se supună gramaticii, ci gramatica trebuie să se supună lui Cervantes. Și vă atrag atenția că aceste lucruri le spune un lingvist, adică un gramatician, și că nu este vorba de opinii, ci de concluzii ale lingvisticii moderne, ale aceleiași gramatici moderne. În orice caz, dacă prin cunoștințe gramaticale se înțelege cunoașterea teoriei gramaticale sau, mai bine zis, a terminologiei gramaticale, problema nu este atât de gravă pe cât ar fi să se instituie predarea gramaticii castiliene în Facultate, întrucât prezintă două soluții mult mai simple: profesorii pot foarte bine să îi învețe pe studenți

terminologia necesară, la cursurile de greacă sau latină, ceea ce nu le-ar lua mult timp, sau să organizeze cursuri suplimentare pentru studenții care «nu știu gramatică». În plus, să nu uităm că în același plan actual există o normă foarte rezonabilă în privința acestui punct: cea care stabilește că profesorul le poate cere studenților care prezintă deficiențe în folosirea limbii naționale [să scrie și alte] noi lucrări despre această limbă.

Oricum, nu se poate vorbi despre gramatica greacă și latină, deoarece aceasta ar constitui o greșeală gravă din punct de vedere lingvistic. Într-adevăr, nu putem lua în considerație gramatica limbii castiliene drept introducere la gramaticile latină și greacă, întrucât este vorba de sisteme, de structuri lingvistice diferite și una dintre greșelile cele mai grave pe care le poate face lingvistul sau pedagogul este aceea de a-i aplica unei limbi tiparul sau gramatica altei limbi. Dacă gramatica noastră este încă în mare parte absurdă, aceasta se întâmplă tocmai pentru că timp de secole i s-a aplicat tiparul gramaticii latine și, dacă nu avem gramatici științifice ale limbilor indigene din America, aceasta este tocmai pentru că s-a vrut să se aplice acestor limbi gramatica castiliană sau aceeași gramatică latină. Dacă terminologia noastră gramaticală este în mare parte absurdă, este pentru că s-a tradus greșit din greacă în latină sau pentru că s-a aplicat și latinei în timp ce se potriveau doar limbii grecești. Astfel, de exemplu, noi numim *genitive* un caz gramatical care nu indică originea, proveniența, și aceasta pentru că lat. *genitivus* a fost o traducere greșită a gr. *geniké*, derivat de la *genos*, care indică mai degrabă forma, modul, și nu originea. Numim *acuzativ* un caz care nu acuză, doar pentru că grecescul *aitiatikés* s-a interpretat în latină ca derivat de la *aitiáomai* ('a acuza, a denunța'), și nu de la *aitiatós* ('împins, forțat'), cum era în realitate. Noi numim *acento* ['accent'] (de la *ad-cantum*) un fenomen fonetic care nu are nicio legătură cu *canto*-ul ['cântatul'], doar pentru că în latină s-a tradus literal grecescul *prosodia* (de la *pròs odén*), «intonație», care corespundea foarte bine accentului grecesc, care era efectiv muzical, melodic. Să nu facem, deci, mai multe greșeli ca acestea, mai ales dacă putem (și, de altfel, putem) să le evităm. Și în ceea ce privește gramatica practică a castiliei, să nu cerem studenților studiul ei, dacă întrebuințează bine limba, pentru că gramatica se utilizează ca normă ideală pentru folosirea unei limbi și, când această folosire este satisfăcătoare, nu cercetăm dacă norma se cunoaște într-adevăr sau încă se cunoaște sau se ignoră, pentru că a fost asimilată: gustul, simțul unei limbi fac mult mai mult decât cele câteva reguli artificiale și uneori absurde, învățate pe de rost, cum este și aceea după care în castiliană există declinare, în vreme ce, cum bine spunea prof. Pereira Rodríguez, aceasta reprezintă un fenomen pe care structura gramaticală spaniolă îl ignoră total la substantive și îl cunoaște doar la pronumele personale. Să dea Dumnezeu să se ajungă la același gust, la același simț al limbii și în greacă și latină, adică studenții să ignore gramatica, dar să știe să citească și să interpreteze fiecare fragment grecesc sau latinesc.

2. Să ne aducem aminte, în al doilea rând, de scopul acestor reuniuni: să dezbaterem un plan de studii pentru [anul] 1951, și nu să reformăm Facultatea. Ideile care s-au exprimat aici ar putea fi foarte utile și pentru o reformă a întregii Facultăți sau, cel puțin, a Secției de Litere, dar, în mod obiectiv, aceasta rămâne în afara finalităților imediate ale reuniunilor noastre. Să nu discutăm, deci, nici chestiunea pregătirilor, nici creșterea numărului de ani. Să presupunem că anul următor lucrurile – cum este foarte probabil – rămân exact cum erau până acum și să discutăm un plan mai bun și care se poate îmbunătăți tocmai în aceste condiții concrete. Vom avea timp să discutăm un nou plan, dacă pregătirile vor fi îndeplinite.

În plus: sunt într-adevăr necesari mai mulți ani? S-a vorbit în mod special despre sporirea anilor pentru limbile clasice și eu mă întreb de ce vorbim atâta despre limbile clasice de vreme ce este vorba de discipline care – cu patru ani fiecare – sunt cele care se situează cel mai bine în actualul plan de studii, pe când ceea ce trebuie reformat este tocmai restul. Și este într-adevăr necesar să creștem numărul de ani pentru disciplinele clasice? Și care va fi rezultatul util pentru țara celei mai mari specializări clasiciste, atâta timp cât nu avem un număr suficient de specialiști în discipline ceva mai urgente, precum literatura spaniolă, literatura ibero-americană, literatura uruguayana, lingvistica spaniolă sau hispano-americană? Eu înțeleg că fiecare profesor afirmă importanța fundamentală a materiei sale, dar trebuie să ne gândim că noi trebuie să creăm licențiați capabili să cerceteze în diverse domenii, persoane care să cunoască tehnica și instrumentele cercetării (în diferitele ramuri ale literelor, și nu doar în disciplinele clasice), și nu numai mari savanți, mari specialiști. Și pentru istorie ar fi necesari mai mulți ani, și pentru filosofie, pentru franceză, italiană etc. Nu doar disciplinele clasice sunt vaste. Dimpotrivă: din punct de vedere obiectiv și pur material, cantitativ, există materii mult mai vaste: literatura italiană, și cea franceză, și cea spaniolă sunt mult mai vaste decât literatura clasică latină, iar istoria este, fără îndoială, mult mai vastă decât greaca și latina împreună. Cu toate acestea, nu au fost ceruți mai mulți ani de franceză, de italiană sau de istorie.

În ceea ce privește dificultatea disciplinelor clasice, îmi voi permite să răspund negativ, dintr-un punct de vedere lingvistic. Limbile clasice nu sunt mai dificile decât limbile moderne. Sunt limbi ca și celelalte. Ba mai mult: există limbi mult mai dificile, precum poloneza și rusa, dacă dificultate vrea să însemne sistem gramatical complicat. Față de aceste limbi, latina și greaca sunt limbi relativ ușoare. Și chiar limbi care ne par foarte ușoare sunt mai dificile decât limbile clasice sub un anumit aspect. Astfel, de pildă, din punct de vedere fonetic, franceza și engleza – care au respectiv 16 și 14 vocale – sunt mai dificile decât latina, care avea doar cinci, în epoca ei clasică. Și nu există nimeni care să spună că limbi precum rusa, poloneza, franceza sau engleza nu se pot învăța în doi ani. Eu sunt convins că, cu cinci ore pe săptămână, orice limbă se poate învăța în doi ani, mai ales dacă este vorba nu de a conversa, ci doar de a citi. De aceea, să nu ne lăsăm copleșiți de un complex de inferioritate față de limbile clasice. În Europa s-au studiat aceste limbi vreme de

secole ca discipline fundamentale și mereu cu multe ore săptămânal și timp de mulți ani, ceea ce a creat mitul dificultății lor: exact acest mit este cel care-și produce acum efectele în America.

S-a vorbit aici despre latina lui Bergson. Voi da un alt exemplu: Erasmus a învățat greaca într-un an. Exemplul poate părea absurd, întrucât nu toți studenții au capacitatea mintală a lui Erasmus. Dar noi acordăm studenților noștri nu un an, ci patru și, în plus, nu le cerem să devină Erasmuși; ne-am mulțumi să iasă niște «erasmuși»... Important nu este să se crească numărul de ani de studiu, ci să se predea bine și intens, ceea ce se poate face foarte bine cu 5 ore pe săptămână, în primii doi ani, și cu două ore practice de lectură a textelor (pe lângă cele 3 de literatură), în ultimii doi ani.

Alt lucru: să nu ne lăsăm dominați de un complex de inferioritate față de cultura clasică: această cultură nu ne este străină, este însăși cultura noastră, într-o fază anterioară, și, de aceea, ea este mereu prezentă în spiritul nostru. Aceasta nu este o țară primitivă, care a luat naștere din locuințele [indigenilor] charrua, ci o țară europeană, cu populația europeană. Din acest motiv, cultura europeană este cultura noastră și chiar și cei mai mari inamici ai clasicismului în această țară – dacă există – sunt, într-un anumit sens, de formare implicit clasicistă, deși ignoră acest lucru. Dar să ne aducem aminte că a noastră cultură se situează în cultura clasică, și nu în limbile clasice: contactul cu cultura clasică se poate stabili foarte bine – și poate chiar mai bine – fără cunoașterea limbilor clasice. Într-adevăr, eu cred că studenții noștri, dacă nu se dedică în special limbii grecești, nu vor fi niciodată capabili să-l citească sau să-l interpreteze pe Eschil, de exemplu, la fel ca un mare filolog, specialist în greacă. Atunci, dacă studentul nu se dedică în mod special și profesionist limbii grecești, trebuie apreciate traducerile bune, care prezintă mai mari garanții decât ceea ce ar putea prezenta o interpretare dată de el textului original. De aceea, eu nu înțeleg necesitatea de a preda *limbile clasice* (nu *cultura de tip clasic*, care este cu totul altceva) în programele de licență moderne, cu excepția latinei, care ne este nouă necesară ca fază anterioară spaniolei, adică pentru înțelegerea istoriei aceleiași limbi care se numește castiliană sau spaniolă și care este o formă actuală a latinei, aspectul pe care latina îl are în Castilla sau pe țărmurile de pe Río de la Plata, la fel cum forme actuale ale latinei sunt franceza, italiana, portugheza, româna, catalana, provensala. Nu este indispensabilă, în schimb, greaca, ce nu are relații directe de înrudire cu limbile noastre moderne.

În plus, să nu uităm că studiul clasicist prea extins ar putea să ne elimine posibilitățile de organizare satisfăcătoare a studiilor din domeniile care ne interesează mai direct și mai urgent și care au fost insuficient studiate: literatura spaniolă, literatura ibero-americană, literatura uruguayeană, lingvistica spaniolă, lingvistica hispano-americană etc. Vreau să arăt, în ceea ce privește mai direct lingvistica, că – dacă se exclude portugheza – spaniola este limba cel mai puțin studiată dintre toate limbile romanice (cea mai studiată este franceza; urmează italiana și, din motive speciale, româna).

Să ne aducem aminte, în același timp, că cei patru ani propuși constituie un minim teoretic, care poate urca la cinci sau șase, prin absolvirea cursurilor sau prin trecerea examenelor (care, în plus, ar garanta mai mult seriozitatea studiului și, dacă din întâmplare ar fi necesar, absoluta imparțialitate a profesorilor).

3. Și acum, un lucru ceva mai delicat: eu cred că ar trebui să terminăm cu absurda și odioasa comparație cu Europa. A spune că – pentru a parafraza un slogan politic – «nu se poate pune nimeni» cu Europa, că în Europa se învață mai bine, că numai în Europa se învață, că doar în Europa se învață bine limbile clasice etc. este un obicei care trebuie dezaprobat. Eu o înțeleg foarte bine la imigranții (și cu acest cuvânt nu intenționez să ofensez pe nimeni: eu însumi sunt un imigrant, și de dată foarte recentă) care încă mai locuiesc în medii mai mult sau mai puțin europenizate și nu se amestecă suficient cu mediul viu din Uruguay. În cazul imigranților primei generații, în perioada de început, după sosirea lor în țară, aceasta este o formă a nostalgiei lor și constituie, în plus, felul în care își afirmă superioritatea și se apără. Dar ceea ce este rău este că această atitudine i-a cucerit și pe mulți uruguayeni, care s-au lăsat dominați de un complex de inferioritate față de Europa. Totuși, dacă această atitudine este admisibilă și omenește de înțeles, ea nu poate și nu trebuie să fie atitudinea uruguayenilor și a imigranților care își doresc să fie uruguayeni și să lucreze pentru această țară, în condițiile pe care această țară le oferă și cu finalitățile pe care aceste condiții le impun. Și aceasta nu dintr-un motiv de recunoștință față de această țară care ne acceptă pe toți – fără a face deosebiri de naționalitate, rasă, religie sau clasă socială –, ci din rațiuni obiective. Să vedem dacă Uruguay nu poate într-adevăr suporta comparația obiectivă cu Europa. Este adevărat că în Uruguay nu se fac suficiente studii clasice, și aceasta este o lipsă pe care trebuie să o eliminăm. Dar studiile clasice nu sunt totul: se fac, în schimb, în Uruguay multe lucruri care în Europa nu se fac sau nu se fac suficient. Pentru a ne da seama de acest lucru, nu trebuie să ne cufundăm în nostalgiile europene și în prejudecățile despre posibilitățile reale ale mediului uruguayan, ci să observăm în mod concret și atent acest mediu, să observăm, de pildă, că în Montevideo există mai multe librării decât în Roma, un oraș mai mare și mai important din punct de vedere cultural. Eu i-aș invita pe nostalgicii neîncrezători să observe vitrina unei librării montevideene și să îmi zică dacă văd în librăriile europene toate aceste cărți pe care le găsim aici, dacă găsesc, de pildă, în librăriile italiene traduceri atât de complete din Dilthey, Cassirer, Simmel, Russell etc. Și toate acestea sunt cultură, și cultură pe care cineva o asimilează, pentru că aceste cărți se citesc, în timp ce în Italia le citesc doar specialiștii și câteva persoane, fiindcă nu sunt traduse. În ceea ce privește lingvistica, fiecare lingvist informat a observat că sunt traduse în spaniolă multe opere fundamentale care niciodată nu au fost traduse în italiană. Menționez aici câteva dintre ele: V. Thomsen, *Historia de la lingüística*; W. Meyer-Lübke, *Introducción a la lingüística románica*; J. Vendryes, *El lenguaje*; Ch. Bally, *El lenguaje y la vida*; K. Vossler, *Filosofía del lenguaje*; J. Stenzel, *Filosofía del lenguaje*; F. Kretschmer, *Introducción a la lingüística*

griega y latina; F. de Saussure, *Curso de lingüística general*; A. Dauzat, *Filosofia del lenguaje* etc. etc. Toate aceste cărți nu se găsesc în italiană, în timp ce în spaniolă au fost traduse, și se găsesc în librăriile noastre normale, în timp ce în Europa cărți de acest gen se găsesc doar în librării specializate. Și aceste cărți se vând, cineva le citește. Lipsesc lingviștii din Uruguay, dar nu lipsește interesul pentru lingvistică: aceasta este realitatea de care trebuie să ținem seama. Aceasta este realitatea unei comparații obiective cu Europa. Prin urmare, mi se pare că nu trebuie să exagerăm cu «autoflagelarea» în fața superiorității europene, pe care toți o recunoaștem obiectiv în domeniile unde într-adevăr există.

Eu cred, de aceea, că atitudinea noastră ar trebui să fie aceea a Statelor Unite, o atitudine care, în timp ce eram în Europa, mi se părea și mie întru câtva antipatică, dar pe care acum o înțeleg perfect: nordamericani, în general, ignoră formal Europa și continuă să lucreze ca și cum Europa nu ar exista. Și este unicul mod de a face ceva solid și serios: dacă trăim mereu amenințați de spectrul indubitabilei superiorități europene, nu vom putea face nimic niciodată, întrucât mereu vom constata că «în Europa se face mai bine».

4. La fel, consider că nu ar trebui să ne speriem de cuvinte. Semantica modernă a demonstrat că cuvintele nu au un sens imuabil, ci sensul convențional pe care vrem să li-l dăm. De aceea, numele propus de mine – «filologia clasică» – nu mi se pare prea pompos. Intervine aici o altă prejudecată a lingvisticii vechi, a celei germane îndeosebi, care devine o prejudecată pentru studii: aceea de a distinge net filologia de lingvistică. Știm că o atare distincție deja nu o mai fac lingviști atât de iluștri precum Vossler sau Spitzer. În plus, din punct de vedere metodologic și pedagogic, contactul dintre filologie și lingvistică este foarte recomandabil. Într-adevăr, «filologia» poate însemna știința tuturor informațiilor care se deduc din texte și, în acest caz, filologia este istorie culturală, socială, religioasă, literară etc. Dar același termen are un sens mai limitat și tradițional de «critică a textelor», și în acest sens este convenabil să fie folosit.

În proiectul meu am inclus disciplinele «Filologie clasică» și «Filologie romanică» pentru că înțeleg că la aceste materii se face ceva mai mult decât pură lingvistică: că la Filologie clasică se face lingvistică concretă, pe texte, se studiază latina și greaca în diversele lor forme literare, precum și în istoria lor gramaticală și stilistică, în relație cu istoria culturală, și că la Filologie romanică nu se face doar gramatica comparată a limbilor romanice, ci și a literaturilor romanice vechi (franceză, italiană, provensală, galiciano-portugheză) și, în anumite cazuri, și literaturi moderne, dacă pentru aceste literaturi nu există discipline speciale (de ex. portugheza).

5. Anii de studiu ne pot apărea ca fiind insuficienți doar dacă ne gândim că studiul clasic trebuie să se facă în totalitatea sa la materiile de latină și greacă. Dar nu este așa, și nici nu ar fi posibil să se facă așa. Există, într-adevăr, alte materii care completează studiul limbii grecești și latine. Doamna de Scazzocchio îmi spunea acum câteva săptămâni – și, pentru a nu greși, vreau să repet propriile ei

cuvinte – că ea, în ultimii ani, nu mai face greacă, ci gramatică comparată și indo-europeană. Și eu găsesc că e foarte bine să o facă, întrucât acum nu se face în facultate lingvistică clasică și indo-europeană. Dar eu nu pot să concep ca doamna de Scazzocchio să predea gramatică comparată în timp ce studenții nu stăpânesc suficient greaca, întrucât, din punct de vedere lingvistic și pedagogic, aceasta ar fi o contradicție. Într-adevăr, este o eroare gravă să înveți o limbă prin intermediul lingvisticii, fiindcă lingvistica nu este [un] studiu practic al limbilor, ci [chiar] investigație științifică. Poate fi utilă pentru studiul limbilor, însă numai lingvistului, care poate stabili comparațiile respective, iar nu și novicei, și cu atât mai puțin unui student din anul al treilea. În predarea umanistă a limbilor, lingvistica este un pericol, și nu un ajutor: sarcina sa poate fi doar aceea de a explica în mod rațional anumite detalii sau de a împiedica [anumite] erori – să împiedice să se zică, de pildă, cum se spunea într-o vreme, că latina derivă din greacă și ambele din sanscrită. Și, cum eu nu pot să cred, sub nicio formă, că o profesoară atât de eminentă ca doamna de Scazzocchio poate săvârși o eroare atât de gravă, trebuie să deduc că în ultimii ani, adică în anii III și IV, studenții săi deja știu, practic, grecește. Această deducție este confirmată de o altă afirmație a doamnei de Scazzocchio, anume că în ultimii ani unii dintre studenții dumneaei pot deja citi texte grecești, dacă nu foarte dificile, destul de dificile, precum [cele din] Platon, și corespunde convingerii mele intime că, într-adevăr, predând bine, în doi ani se pot învăța multe.

Totuși, dacă în doi ani cu două ore pe săptămână s-au reușit aceste rezultate, în același număr de ani cu 5 ore pe săptămână s-ar reuși mult mai mult. Nu doar atât: anii nu ar fi doi, ci patru, fiindcă, în ultimii doi ani, în timp ce în clasele teoretice s-ar face literatură, în clasele practice s-ar continua să se aprofundeze limba, prin lectura unor fragmente literare. Cu aceasta, amplitudinea studiilor ar fi aproape egală celei din Europa. În Italia, de pildă, se fac cinci ani de greacă în liceu, cu 3 ore pe săptămână, și 2 la Universitate (doar de literatură și doar pentru studenții de la Secția clasică), și tot cu 3 ore pe săptămână: adică, socotind totul într-un an, ar fi un total de $7 \times 3 = 21$ de ore pe săptămână. Noi am avea, în schimb, $4 \times 5 = 20$ de ore pe săptămână, adică doar o oră mai puțin decât în Italia, ceea ce nu mi se pare puțin, date fiind condițiile și necesitățile noastre. În plus, la materiile de greacă și latină, în funcție de proiectele prezentate, predarea s-ar limita exclusiv la studiul limbilor și al literaturilor respective, în timp ce studiul însuși s-ar completa lingvistic cu alte materii. La lingvistica clasică, studenții ar învăța istoria limbii latine și a limbii grecești, poziția acestor limbi față de limbile mediteraneene pre-indo-europene, poziția latinei între dialectele italiene, dialectologia greacă, istoria limbii grecești în perioada ce a urmat koiné-ei, până la [faza] bizantină și neogrească etc. La lingvistica generală și indo-europeană, ei ar învăța să compare aceleași limbi cu sanscrita și cu celelalte limbi indo-europene. La lingvistica romanică, ar învăța latina populară și istoria ei în Evul Mediu și în epoca modernă, inclusiv limbile romanice actuale.

La lingvistica spaniolă, ar învăța istoria unei părți a latinei populare până la latina actuală din Castilla – sau spaniola – și latina actuală din Montevideo. Mi se pare a fi un studiu destul de complet. Dar vreau să admit că, și cu această extindere a studiului, unii studenți nu vor ajunge să cunoască bine latina și greaca. În acest caz, soluția este una singură: nu sporirea anilor de studiu, ci a cursurilor suplimentare pentru studenții care nu reușesc să facă față programului. Aceste cursuri le-ar face acum profesorul însuși, iar în viitor asistenții, când vor fi. S-a spus că studenții «preferă» creșterea numărului anilor de studiu. Eu cred că nu putem afirma acest lucru până nu îi consultăm pe studenți, întrucât constat exact contrariul: toți studenții cu care am avut ocazia să vorbesc s-au declarat împotriva creșterii minimului teoretic al anilor de studiu. De ce să împiedicăm pe cineva, capabil, să termine facultatea în patru ani? Deja îi avem pe cei care, pentru că au o ocupație sau din alte motive, vor trebui să facă mai mulți ani.

6. Un alt lucru: s-a spus că diferențierea licențelor ar fi prematură. Nu cred: faptul însuși că s-au convocat aceste reuniuni vrea să spună că necesitatea unei reforme se impune, căci a admite că reforma este prematură ar însemna să recunoaștem faptul că planul actual este bun și să continuăm cu patru ani de greacă și latină și unul singur de spaniolă și niciunul de lingvistică spaniolă, adică să continuăm cu o facultate redusă, practic, la o licență clasică – ceea ce nu mi se pare doar inutil, ci și absurd și absolut inadmisibil.

7. S-a vorbit și de un alt argument adus împotriva diferențierii celor două licențe, care, după părerea mea, ar trebui să fie motivul principal: teama că, urmând în facultate literele moderne, studenții vor abandona studiul literelor clasice. Eu nu cred, totuși, că această frică poate avea o bază reală, întrucât Facultatea este acum aproape exclusiv clasică și, în ciuda acestui lucru, are destui studenți care nu se sperie de cei patru ani de greacă și latină. Dimpotrivă, diferențierea licențelor ar crește numărul studenților, deoarece ar veni la Facultate și acele persoane care ar vrea să studieze doar litere moderne, dar nu și patru ani de greacă și latină.

În plus, nu putem să organizăm Facultatea bazându-ne pe această teamă, chiar și atunci când ar fi justificată; nu putem să le dăm studenților spaniola ca «adăugire», pe care ar dori-o numai ca să studieze și greaca și latina. Ar fi ca și cum s-ar introduce nudul artistic la Facultatea de Medicină doar pentru a-i face pe studenți să accepte și studiul un pic mai arid al anatomiei. Nici nu putem să ne îngrijorăm, în această perioadă a organizării, de vocația studenților. Pentru a studia în această facultate, vine cine vrea să studieze și, dacă după un an sau doi de studiu, studentul își dă seama că nu aceasta e vocația sa, nu e nicio tragedie, întrucât nu i se va întrerupe nicio carieră profesională. În plus, știm că greșirea vocației există și în facultățile profesionale.

8. S-a vorbit și de posibilitatea de a exclude anumite studii și de a oferi burse pentru Europa. Aceasta nu este o soluționare a problemei și nu corespunde finalităților acestei Facultăți: scopul nu este acela de a avea anumiți specialiști pregătiți în Europa, ci acela de a avea aici un centru viu de studii. De aceea, eu nu

aș vrea să renunț la materiile pe care le-am inclus în proiect ca eventuale, și nu ca obligatorii. Dimpotrivă, eu aș crește cu timpul numărul acestor materii, pentru ca unele dintre ele să fie considerate ca veritabile materii (de ex., Istoria artei, Istoria muzicii – deja existente în Facultate), și [aș adăuga și] altele, precum cursuri libere sau serii de conferințe etc. Eu vă mărturisesc că, dacă aș fi profesor al acestei facultăți, mi-ar plăcea să constituie grupuri de studenți pentru a face cu ei cursuri libere despre materii neobligatorii, precum Filologia germanică sau slavă, dacă ar exista interes pentru ele. Aceasta pentru că eu consider că în acest moment sarcina profesorului acestei facultăți este nu doar de a preda materiile obligatorii și remunerate, de a face numărul de ore prevăzute în planul de studii, pentru a nu se mai gândi apoi la Facultate, ci, dimpotrivă, aceea de a da acestei instituții maximul din ceea ce poate da, cu sau fără salariu, să-și trăiască o parte din viață aici, să facă aici, în contact continuu cu studenții, cel puțin o parte din munca sa științifică, între acești pereți, nu foarte frumoși, poate, dar care cuprind, fără îndoială, un viitor cultural, mai ales dacă profesorii vor ști să lucreze cu abnegația care în acest moment este just și necesar să le fie cerută. V-aș indica în acest sens exemplul ilustrului profesor Hanssen, care a predat timp de mulți ani în Santiago, exact în epoca organizării facultății de litere de acolo: profesorul Hanssen preda el singur latină, greacă, filologie clasică și, pe lângă asta, pentru o perioadă, a predat, fără salariu, și lingvistică spaniolă, tocmai pentru că nu era un alt profesor care să o facă.

9. În sfârșit, domnilor, sper să mă iertați dacă îmi permit să vă atrag atenția că până acum am vorbit aproape numai despre importanța studiilor umaniste și clasiciste – pe care nimeni nu o pune la îndoială, fiindcă reprezintă însăși rațiunea existenței acestei Facultăți –, deși fără să se sublinieze suficient că studiile umaniste nu sunt doar clasiciste. Am discutat și lucruri un pic inutile, precum importanța limbii latine și grecești – pe care toți o admitem – și dificultatea acestor limbi, care, din punct de vedere lingvistic, este, după părerea mea, doar o veche prejudecată. Acum eu cred că ar trebui să vorbim despre concret, să ne întoarcem la obiectivul acestor reuniuni, reprezentat de planul de studii pentru anul 1951. Eu nu cer să se discute neapărat planul meu: dacă vi se pare prea amplu pentru actualele condiții, pe care Dvs. le puteți vedea mai bine decât mine, să dezbatem cel puțin planul prezentat de prof. Cicalese, nu foarte diferit de al meu, dar, poate, mai concret, mai adaptat posibilităților și necesităților imediate, mai potrivit ca bază imediată de discuție. Pentru a reuși acest lucru, eu renunț formal la dezbateră proiectului meu și vă rog să discutăm proiectul profesorului Cicalese, nu pentru a-l aproba neschimbat și fără obiecții, ci tocmai pentru a avea o bază de dezbateră concretă, pentru a vorbi de un plan real, modificabil la nevoie, și nu de idei generale nerelaționate direct și imediat cu concretul, cu obiectul clar și bine definit al acestor reuniuni.

Eugenio Coseriu”

TWO DOCUMENTS FROM THE EPOCH OF EUGENIO COSERIU'S ARRIVAL AT MONTEVIDEO

ABSTRACT

These two Coserian documents, initially written in Spanish, were edited and published (in 2009) by Johannes Kabatek, after being discovered in 2008 by Adolfo Elizaincín during a special conference organized in Montevideo. Dating back to 1950, from the Uruguayan period, they seem to have only a historical value nowadays. However, these documents are still important, since they demonstrate Coseriu's amazing intellectual vigour and his excellent managerial abilities, even though he was only 29 years old at that time! Indeed, the revolutionizing plan which Coseriu proposed for the reorganisation of the Faculty of Humanities of Montevideo, with a focus on the linguistic disciplines and activities, is really impressive today, precisely because most of it was eventually put into practice and proved to be a success.

Keywords: *Eugenio Coseriu, Montevideo, humanities, linguistics, managerial abilities.*